

هه ره سه هینانی

فلهسه فهی به دینی

له نه ده به وه بیگره تا نه گاته هونه رو فلهسه فه و ره وشت و سیاست ، هه مووی به ره نگی خوی بویه کردوه . به ریگای نه م نایدیولوژیی به به دبینه شدا له سه رانسهری ولاتانی روژئاوادا ، به راده به کی فراوان بیروباوه ری وابووه به باو ، نه ئی ژیان هیچ ماقوونی به تیگی تیانیه و بوون شتیگی بی هووده و هیچ و بووچه و « خاوهن بیر » ه به دبینه کان هیرشی شیته و هارانه نه به نه سه هریری باوه ری به به ره و پیش چوونی ناده میزادو به تابه تی به گه شه کردنی کومه لایه تی هه بی .

هر بویه پیش هه ندی فلهسه سوونی وهك شوپه نهاوه رو هارتمان و نیشته بوون به سه رچاوه ی بییری نه م روشنبیره روخوانه تی روژاوا ، چونکه نه وانه بوون بوو بوون به ده سه چیله تی فلهسه فهی به دبینه مروقیایه تی نه ویست . نه وه تا شوپه نهاوه ره له کتیبی « جیهان خواست و بیره » یدا ، وهك له هه موو کتیبه کانی تریدا ، هه موو شیوه به کی ریازی عه قلی و گه ش بینی داوه ته داوه و جاری داوه که وا هه رچی هیوای هینانه دی شتی باشتره - له مه ی نیستا هه یه - له ناواتی بوش و خه یال پلاو به ولاره نی یه و ، خه لکیشی بو بییری نه وه بانگ نه کرد که وا « راست و پیویست نه وه یه ژیان ویستی بی شیل بگری و تیک بشکیتری » . له کویدا شوپه نهاوه ره بییرته وه ، له ویوه هارتمان ده ست بهی نه کاو سه ره تاله که ی له ده ست وه ره گری و ره خنه له وه نه گری که ناوی نه نی « سی شته پوو بووچه که » که بریتین له توانای هینانه دی به خته وه ری به سه ر رووی زه وی یه وه ، پیشکه وتنی کومه لایه تی ، به خته وه ری له و دنیا دا .

نه مرو میژووی ناده میزاد زور به هه له داوان به ره و پیش نه چی . وه ختی خوی مروقیایه تی تاله چه رخی به رده وه گواستیه وه بووچه رخی به کارهینانی ته وری ناسن ، ده یان سه ده ی ویست . تا گه یشته نه وه پیش بتوانی به که مین ناله تی دهستی دروست بکا چه ندین سه ده ی تری ویست ، که چی له سه ره تالی شورشی پیشه سازی به که میه وه تا شورشی نیستای که شورشی زانستی یانه تی ته کنه لوژی به ته نها دوو سه ده سال و به لکو له وه پیش که متر تیه ریوه .

به لام هر له م چه رخنه شدا که ناسویه کی نه وه نده به ربلاوو به ده ره تانی پیشکه وتنی زانستی و شورشی کومه لایه تی و گه شه کردنی سیاسی هه مه سه ره بو ناده میزاد کراوه ته وه ، تانیستا وینه تی نه بوه . دیارده یه کی سه یرو سه مه ره پیش هاتووه ته ناراره وهك ناوازیکی ناساز ، به لام به ده نگیکی ماته ماوی به رزگویی مروقیایه تی بی نه کوترینه وه و میشکی بی کاس نه کری ، نه لئی دهنگی دیوانه ، ده نگیکی نه وتویه له هه موو فه ره نگی زمان و واتای بییردا له مه رگه و نه فرین و نه بوونی و هیچ و بووچی و بی نایه و مایه بی به ولاره هیچ ترنازانی .

له هر لا که سیستیمی سه رمایه دار هیشتا بژی و فه رمانره وابی ، له که ل نه و هه موو هیزه مایه بی یه و نه و هه موو دام و ده زگا و چهك و جبه خانه تی به سامی جه نگی پیش که هه یه تی ، ههستی به دبینه و به رچاوتاریکی هه موو سووچ و کون و که له به ریگی نه م سیسته مه ی گرتووه ته وه و به پانی و دریزیدا بالی به سه ر نایدیای نه م سیسته مه دا کیشاوه و ، هه رچی رووه کانی هه یه هر

هارتمان ئە ئی : گەشەکردنی ناھوشیاری لەبنەرەتی جیھاندا بەرووخانی جیھان ئەگاتە چلە پۆپەکەیی و دوائامانجی گەشەکردنی جیھان رزگاربوونە لەنازار کە پێوەندیکی ناچاری بەبوونەو ھەبە .

بەلام نیتشە ، ئەو ڕادەیی ئەو پەری دەست دریزی کەری و مروئە ویستی داو ھە دەماری بەدیبینی یەکەیی . ھەر بویەش فەلسەفەکەیی داگرکی یە لە سەرھان کردنەو ھە دروندانەیی ھیزە شوێر شکیرەکان و بەکارھێنانی ھیز لە دژی جەماوەر .

پیشبەرکە بەرھو لای مەرگ :

ئەمرو ، رەنگبەیی لە ھەرسەردەمیکە رابوردوو پتر ، سەدان و ھزاران نووسراو و تارو کتیب بەسەر ئەم جیھاندا ئەباری . ھەموو ئەو پێشان ئەدەن کە گواہی جیھان لە پیشبەرکەیی مەرگدا ھە ، و جیھان تەرمی ئادەمیزاد بەرھو گۆرستان بەری ئەکا . ئەو تازانایەکی سۆسیۆلۆجی ئەمریکایی ئە ئی :

« نێمە ئیستا لە سەعات بیست و پینجدا ین . سەعات بیست و پینج دواسەعات نی یە ، سەعات یەکی پاش دواسەعاتە . شارستانەتی رۆژئاوا ئالەم کاتەدا بوو ، ئەمە کاتی ئەو ،

« جۆرجیو ، فیرجیل ، سەعات بیست و پینج ، نیویورک ، 1950 ، لاپەرە 40 ،

ئابەم جۆرە بەدیبینانە لە جھان و لەژیان و لەمیژوو گەشتن ، کتیبە فەلسەفی و سۆسۆلۆجیەکانی رۆژئاوای گرتوتەو ، وەک بلی جیھان و ژیان و میژوو زنجیرە یەک رپوداوی تراژیدیاییین راستەکەشی ریشەیی فەلسەفەیی بەدیبینی تەنانەت بەناخی کۆنترین فەلسەفەیشدا شوێر بووتەو ، ئەو فەلسەفانەیی کە نرخیی بوونی (بەرچاو) ی دنیایی ئەوندە دیننە خواروو ئەیکە یەننە پلە یەکی زۆر نزم و مەرگ بەرزگاری لە نازاری سەر زەوی دانەنین ، لە جیھانیکەیی کەیی جیاوازی لە ژوور ھەست و سروشتدا بەداوی راستیدا ئەگەریین .

فەلسەفەیی سیستیمی دا تە پپو :-

لیکۆلینەو ھەیی مەرزووعی یانەیی ئەم روو ھەیی سەرنجی فەلسەفی ، دەری ئەخاکەوا بەدیبینی و بەشان و بالی مەرگدا ھەلدان - تیکرا - لە و کاتانەدا ئەبێ بەباو کە سیستیمی ئابووری و سۆسیۆلۆجی گەشتبێتە قوناغی بەزین لە بەردەم سیستیمیکە سۆسیۆلۆجی تری ریک و پیک ترو پێشکەوتوو تردا لەبارەیی میژوویی یەو . سیستیمی بەرھو رمان چوو وائەزانی رووخانی خوی رووخانی

ھەموو کۆمەڵ و ھەموو شارستانەتی یە .

ئەو ھەبوو رووخانی سیستیمی کۆیلەیی کون بوو بە ھوئی پەیدا بوونی دەماریکەیی زۆر قوولی بەدیبینی لە ئایدیۆلۆژی کۆمەڵگای کۆیلەبیدا . خاوەن بېرەکانی ئەو چەرخی لایان و ابو جیھان شەوق و واتای ئەقلیی خوی لەکیس چوو و تەنانەت مافی مانەو ھشی ئەماو . نیشانەیی ئەمە ئەو قسە یەیی فەیلە سوونی رەواقی ئەمپەر اتۆر مارکۆس ئوریلپوسە کە ئە ئی : مروئایەتی ھەمووی دوکە لە .. مروئایەتی سەرانسەری ھیچنە .

ھەمان شت لە ئایدیۆلۆژی دەر بەگیش روو ئەداتەو لە قوناغی رووخانیدا . ھەر کە دەر بەگەیی لە سەرەنجامی میژوویی خوی نزیک ئەبیتەو ، ئەبینی خاوەن بېرەکانی دەستیان داو تە پپیش بېنی بەدیبینانە لە بارەیی دوا روژی ئادەمیزادەو ھەو بەزەوی ئەلین ئەمە ماویەکی وەختی یە بەسەر ریکاو یە بەرھو جیھانیکەیی تری پپروژو مەترسی دوا ئی پپرسینەو ئەخەنە دلی خەلکەو .

لەگەل ئەو ھشدا باو ھریان بەم سەرەنجام و دوا ئی پپرسینەو یە ، ھەرگیز ریی لەچینی حوکمرانی دەر بەگ نەگرت ، تا بېنە قاقیان بە ناخی ژیانئ ئەم جیھاندا بچنە خوارو ھو لەزەت لە سووکتترین جۆری رابواردن و ھەرگرن . دروشمی ئەو روژی ئەمانە ئەو ھبوو : بائیمە خومان بە ئارەزووی خومان رابویرین ، خوام کرد دوا ئی ئیمە جیھان لافاو ئەبیرد ، کفن بەخۆم بېری .. مردوو گۆر بەگۆر .. چینی پادشاو شازادەکانی فەرەنسە بەر لە روودانی شوێرش فەرەنسە بەماو یەکی کەم لەناو دەرباری فەرەنسەدا ئەمە یان دەگوت و دەگوتەو .

ئەو دەمە دەر بەگیش ھەر مەترسی یەک بەاتایەتە ریی خوی وای لیک ئەدایەو کەوا مەترسیەکی کوشندەیی بۆکیانی ھەموو شارستانەتی . بویە بوو لەو سەردەمەدا « فەلسەفە و پپرو باو ھری حەشر ، بلاو بوو ھو فەیلە سو فەکانی پاشایەتی فەرەنسە وەک جۆزیف ماری دی میسترو لوپس گابریل ، ئەمپرواز دی بونال ، گواستتەو یان لە پپو ھەندی کۆمەلایەتی دەر بەگەیی یەو بۆ پپو ھەندی کۆمەلایەتی بوژووزی بە مەترسی یەکی کوشندەیی شارستانەتی و بەردەوام بوونی بەرھە ئادەمیزاد ئەدایە قەلەم . لە ھەمان کاتانەو خاوەن بېرانەیی سیستیمی نووی یان ئەخستە روو ، پپرو باو ھری تەواو پپچەوانەیی ئەو پپرو باو ھەرانە یان بلاو ئەکر دەو ھو ، لەگەل پپیدا بوون و بەرز بوونەو ھەیی سیستیمی سەرمایەداری دا باسی

« پیشکوتن » و « خوش گوزهرانی همیشهیی » یان نه کرد .
 نه وه بوو خاوهن بیرری فوره نسهیی جان نه نتوان کومدروسی ،
 وتاریکی نویی نه وهی تیا نیسپات بکا که بلیمه تی خهلق که رانه ی
 ناده میزاد بی راده و سنوره و نه یوت : « به راستی دهسه لاتی
 ناده میزاد بو روزله دوا ی روز باشتر کردن له هیچ راده و
 سنوریکدا ناوهستی و به ره و پیش چوونی نه م دهسه لاته
 به ته وای له به ندی هم مو نه و هیزانه نازاده که له وانه بی
 بیانه وی له راده یه کدا رایگرن »

وجودی یه کان دلسوزترین به دبینن

له م چه رخه دا وجودی تی دلسوزترینی نه وانه یه « گشه » یان
 به فلسفه یی به دبینی داوه و گه یاندوویانه ته راده ی نه و
 په ری ، چ وجودی یه باوه به خواداره کان و چ بی باوه په کانیان
 ، چونکه مهیدانی نه وه نیه بووتری که وا بیروکه ی « تاوان » تاقه
 سه رچاوه ی ده ماری به دبینی یه لای وجودی یه کان . کارل
 یاسپه رز نه لی : « ناده میزاد له رووی چوار » هه لوئیستی
 سه رکه ی « دا وه ستاوه له جیهانوا نه نه توانی بیان گوپی و
 نه نه توانی خویمان لی لادا و گوی یان نه داتی ، نه وانه ش
 « مرگ » و « نازار » و « تاوان » ن . به لای یاسپه رزه وه مرگ
 نه وشته یه مورکی نیسبی یه ت به هه مو شتیکه وه نه نی ،
 له به رنه وه نه بی ، وه ک نه و په ر نامانجی هه مو بوونیک
 تاقی که ره وانه وه ری گرین و بی ی قایل بین ، یان به و بی یه که
 ناکری ژیانمان بی برانه وه هر دریزه بکشی و به رده وام بی .
 له وانه یه له راسته قینه یی بوونی خوم گه یشتنم نه وه م بودابین
 بکا وام بخاته پوو که وا ژیانم تیکه ل له به خته وه ری و کلونی یه و
 پیوسته هه همیشه له نیوان نه م دوو ته وه رده هه لس و
 که وتمان بی .

هه همیشه من جارویار خوم له نیوان دوو حاله تدا به گیرخواردوو
 نه بینم حاله تی ویستن که به گویره ی نه و حاله ته چه زله قوو بوول
 کردنی نازار نه که م و حاله تی بی هیزی که به گویره ی نه میش
 نه توانم به دلسوزی یه کی ته واوه وه نازاره که قوو بوول بکه م .
 گابریل مارسیل وجودی مه سیحی یش نه لی : من دلنیام که وا
 نیمه خه ریکه له دوا دوا یی میژوو نزیک نه بینه وه . زور پی تی
 نه چی زورمان نه و دوا یی یه میژویی یه ببینن که سروشتی خوا
 باسی نه کا . (مارسیل : خه لک له دژی مروغایه تی . ل 161) .
 هه روه هانه لی : « نه مه که له وانه یه واده رکه وی که ژیانم ژیانیک
 بی واتایه ، به شیکه له قه واره ی ژیانم و لی جودا نابینه وه ، له

جیهانیکا که بوونی ناده میزاد واتای نه تنولوژی نه ماوه ،
 (مارسیل : جیهانی شکاو ، ل 144)

مارتن هایدگری فه یله سووی خوانه ناسی وجودییش ، هه ر به م
 جوړه نه روانیته مه سه له که . نه و بی پیچ و په نا ده بیبرینه وه به
 قه تعی نه لی « میژوی بوون له رووخانی بوونه وه ده ست
 بی نه کا » . « بوونمان له ناخی خویدا قابیلی برانه وه یه .
 له وانه یشه نه م برانه وه یه له خودی ذاتی خومان لیمانه وه
 نزیکتری ، برانه وه یش له له ناو چوون و بو مردن شیان به ولاره
 واتایه کی تری نی یه .

ناده میزاد نه و تنها بووه یه ، که مرگ نه چینه ناو جه رگی
 بوونیه وه ، به و بی یه که مرگ به رزترینی نه و توانایانه یه که
 ناده میزاد هنی . نه م سنوره نازاروی یه - سنوری مرگ
 فه وتان یان برانه وه - نه و سنوره یه بوونی ناده میزاد دیاری
 نه کاو جوینی نه کاته وه ، به جوړی که بتوانی بووتری بوونی
 ناده میزاد خوی له خویا بوونی مرگه یا بوونه بو مرگ . چونکه
 نیمه بو مرگ دروست کراوین . نه مه یش شتیکی روودای
 جه وه ری یه وره نگیش بی بیرتیژی له وه دا بی ناده میزاد نه وه ی
 رووی داوه قوو بوولی بکا وه ک خوی و ، ژیانی مرگ وه ک بالاترین
 توانا له توانایی یه کانی بوونی ناده میزاد . بوون له ناخی
 نه بوونه وه نه بی هه لناقولی وه ک چوون نه بی به ناخی نه بوونیشا
 بچینه خوار . نیکولای بیردیا ییف فه یله سووی به دبینی
 کوچ کردووی رووس نه مانباته مه و دایه کی تری فلسفه یی
 به دبینی یه وه . مرگ و فه وتان به لای بیردیا ییف وه قه ده ریکی
 متیافیزیکی نیه ، وه ک به لای یاسپه زرو هایدگه ره وه وایه . مرگ
 فه وتانه به لای نه مه وه . مرگ فه وتانیکه « ته کنولوژی دروستی
 نه کا » ! « گه وره ترین مه ترسی نه وه یه که ته کنولوژی ناده میزاد
 خوینی خستوته مه ترسی یه وه .

دلی ناده میزاد له ناست ساردی میتاله کان موچورکه ی پیادی .
 ناده میزاد له گه ل کومه لگایه کی ریک و پیک که وتوووه نیستا
 به راده یه کی فراوان مه کینه و نامیر به کاردینی بوئه وه ی
 به ته وای دهسه لات به سه ر سروشتدا په یدا بکا ، به لام به هو ی
 که لی بارو دوخی به سامه وه خوی روز به روز زیاتر نه بی
 به کویله ی نه وه ی خوی به دهستی خوی دروستی کردوه . من
 خه ونی به سام نه بینم : روژی دی نه م مه کینه و نامیرانه نه وه نده
 ته وای بی عیب نه بن بی نه وه ی ناده میزاد ده ستیان تی وهدا
 بوخویان کار نه کن ، سه رمنجام نه بن به خاوه نی جیهان بو

نمونه شوتوموبیل و فروکه زال نه بن به سر گورجیداو رادیوجیهان پر نه کا له دهنگی مردو . دواکه سانش په کیان نه که وی و ناتوانن له م ناو هو ته کنه لوژی یایی یه دا هه ناسه بدهن و بژین و نه مرز و جیهانیکي نویی نه وتوله دواي خویان جی - یلن که به دهست و میشکی خویان دروستیان کردوه .

؛ له کتیبی ج - فولکوت : چه رخی ناده میزاد یان ناده میزادی نامیرین ، موسکو ، 1967)

نه و نیشانه یی هه موو فلهسه فه به دبینه کان تیا هاوبه شن نه وه یه که هه موویان بو عده مه وزووعی یه کانی « خراپه کانی جیهان ، پشت گوی نه خن که خویان باسیان نه که ن و مورکی شتی موته قیان لی نه نین ، نه و خراپه یی هه یه له جیهانا ، له ناده میزاد دایه ، به لام به پای نه م فلهسه فانه دهسکردی ناده میزاد نی یه .

ناده میزادی سده ی بیستم له مهیدانی زانست و ته کنه لوژیدا زور فیرووه ، به لام نه م زانسته زوره ی به بیرواو بوچوونی فلهسه فه به دبینه کان مهینه تی تازه ی وای بودروست کردوه که نه توانی چاریان بکات . نه م فلهسه فه به دبینه لایان وایه ناده میزاد هیزی توانا له راده به دهری وای کردوه به چه کی دهستی ، که لی له خوی به هیترن و به هو ی نه مه وه له وانه یه خوی روژی له روژان بیی به به نده ی داهینراوه کانی خوی .

هندی له فلهسه سووفو خاوهن بیره کانی روژاوا ، ته نانه ت به دبینه کانیشیان له وه نه گن که واه سهرچاوه ی به دبینی له ناخی سیستمی سهرمایه داری خویدا یه . بو نمونه نه توانین نه م چه ند تیگه یشتنه لای که سیکي وه ک میژوو نویی ینگلینز نه رنولد توینی به دی بکه ین :

« نه مرو له هه موو ولاته کانی روژاوا دا له باره ی دوا روژی چینی ناوه پراستی روژاوا وه نه کولنه وه . به لام نه نجامی لی کولینه وه وه نه بیی ته نها دله کوته بیی له باره ی به شیکي که می نه وه ی ناده میزاده وه که راسته و خو به نه که وی ، چونکه نه م چینه ناوه پراسته ی روژاوا که به شیکي نیجگار که می مروقایه تی یه بووه به و ه ویرترشه ی هه موو مروقایه تی نه م چه رخی نویی یه ی بیی بیی گه یشتوه و به وه جیهانی نویی دروست کردوه . باشه که دروست که نه ما دروستکراو بیی نه و چون نه توانی بزی ؟ نه که رچینی ناوه پراستی روژاوا ایش تیک شکا ، بلیی کوشکی مروقایه تی هه موو به جاری له که لدا داته بیی ؟ وه لای نه م برسپاره هر چون بیی ، ناشکرایه ، نه وه ی بوه

به ته نگو چه له مه ی نه م که مایه تیه ، به ناچاری ته نگو چه له مه ی هه موو جیهانیشه ،

« توینی ، شارستانه تی له تایی ته رازوودا ، ل 30 ، دواپی چینیک ... یان دواپی شارستانه تی :

والیره دا توینی دانی پیا نا که واه سهرچاره ی دهماری به دبینی و سهرچاوه ی نه و ترسو له رزه ی که هه موو دا کوکی لی که رانی کوکی گرتوه ته وه وه بریتی یه له و نه خو شیه کوشندانه ی تووشی سیستمی سهرمایه داری بوون . به لام ناشکرایه نه و لای وایه که واه کولتایی چینی ناوه پراستی روژاوا کولتایی هه موو شارستانه تیشی به دمه وه یه . نه ویش له م باری سهرنجه یدا هیچی له فلهسه سووفی به دبینی رومانی دوا روژه کانی چه رخی کویله یی و فلهسه سووفی به دبینی فلهسه ی به ر له شورشی فلهسه دژی دهره به گی جیانی یه .

فلهسه سووفه به دبینه کان و نه وانه ی تیووری کومه لایه تی به دبینی یان په سه ند کردوه نیدیعای ناچاری به رهاپوونی شه ریکی نه تومی یان کردوه به به لکه یه کی سهره کی بوخویان . له ولاتانی روژاوا دا پری کتیه کانه له پیش بینی و قسه و باس له باره ی « نه ویشتی یه ، وه « که توشی مروقایه تی بروه ، و سهره نجام نه کیشیته وه بو شه ریکی گشتی و به رفراوان که هه موو شتی کاول بکا . نه م به دبینه هه موو هه ولو توانای خویانیان ترخان کردوه بو نه وه که تاوانی نه م به دبینی یه ی خویان بخنه نه ستوی « سروشتی ناده میزاد ، یان نه وه ی جار جار بیی نه لین هال پیوه نه ری ناوه کی ناده میزاد خوی که به هو ی ناره زووی سروشت کردیه وه له شه ر چه نه کا خوی له ناو به ری . نه م به دبینه لایان وایه سهرچاوه ی به لاو هه موو نه و نا کوکی یانه ی له ژیانی ناده میزادا سهرگو یلاکی یه کتری نه کوته وه ، نه م ناوازی یه ی ناو دهروونی ناده میزاد خویه تی . هه روا نه شیانوه ی شیوه یه کی زانستی یانه بدهن به م به دبینی یه یان ته نانه ت که یشتونه ته راده یه که نه یانه وی هو یه کی بیولوژی په ناشکراو زوره مل یانه ، بو نه م به دبینی یه ی خویان دانین . نه لین له شی ناده میزاد تا راده یه کی تاییه تی نه توانی له گه ل نه و گورانه توندو تیژانه دا بگونجی که له و دهره یه دهره وه ی خویدا پروونه دن ، که نه وی تیابزی .

مه به ستیشیان به په له گورانی رهوتی ژیان و باری توندو سه ختی ته کتولوژی و ماندوو بوونی دهمارو چه په ل بوونی ناسمان و دهریواو ته نانه ت خواره مهنی به توژی نه توم و نه و

دلہ کو تہیہ کہ تھوٹی نادمیزاد دیٰ له کاتی خواردنی تھو
 خوراکانہ دا . بی گومان تھم جورہ ره وشت و هو کومه لایه تی یانه
 هن و کاریش له ملیونه ها که سو له تندرستیاندا تھکه نو ،
 سه ره نجامیش هموو هیوای ژیانیان لی تھ شیوینی . تھمه
 همووہ ستمان تھخه نه سهر راستی یه کی بایه خدار که
 تھویش تھوہ تا تھو راستی یه لی له وانہ یه که ماروی نادمیزادو
 ژیانی نادمیزاد بدا به ترس و له رز زورن . هی واهه یه هموویان
 تھگیریته وه بو د نامیر ، و لای وایه نامیر له نادمیزادی
 دروستکری وهر که پراوه تھووه بووه تھ درونده یه کی مال
 ویران که رو تھ یه وی عه قل و دلی نادمیزاد له ناو به ری و بیکا به
 نامیری کی گوی له مستی خوی . هر بویه یسه ناوونیشانی زوری
 وه کو د چهرخی مروی نامیرین ، و د نادمیزاد له ژیر حوکمی
 نادمیزادی نامیرین دا ، و د یاخی بوونی نادمیزادی
 میکانیکی ، وشتی وابلو تھ بیته وه . هر بویه یسه نووسه ره
 سو سنیولوجی یه کان و لاهووتی یه روژاوی یه کان ترس و له رزی
 خوویان له چهرخی نامیر دهر تھ برن . تھ میل برونه ر که
 لاهووتی یه کی ناسراوی سو سیرایی یه ، له باسی چهرخی نامیردا
 تھ لی :

د ملیونه ها که سی له ژماره نه هاتوو له چند شاری که وری
 بی گیاندا کو بوونه تھوه . پرولیتاریا یه کی بی په یوه نندین له گه ل
 سروشت ! نهریشه ی نیشتمانی یان هیه و نه دهر و دراوسی
 تھ فامن .. تھمه شارستانه تی کو نکریت و قالب و کیشانه و
 پیوانه ی چون یه که . تھمه بو تھ و بنیاده مانه یه که نامیر بیرو
 خواستی لی سه ندوون و خوویان بوون به خزمه تکاری نامیرو به
 ناوازیکی له وه پیش دیاری کراوه وه به یه که جورہ شیوه
 تھ جولینه وه . تھمه واته - هه راو زه ناو جله و به ربوونی له
 وزه دانه بوو تھمه بی کاری و بی ناسایشی ژیان و خربوونه وه ی
 پایه و سامان و هوئی به ره م هینانه له چند دستیکداو
 قورخ کردنه به هوئی بیروکراتی ده وله تھوه ،

(بروانه ، مہ سیحی یه تی و شارستانه تی ، نیویورک ، بهرگی 2 ،
 ل 10)

بی لی نه نانی پیشکه و تنی کومه لایه تی :

له گه ل تھوہ شا تھو سه رچاوه یه ی راسته و خو بوچوونی
 به دببانه ی بو میژوو لیوه هه ل تھ قولی بریتی یه له بی لی نه نانی
 پیشکه و تنی کومه لایه تی ، چونکه بیروباریکی سه رنجی
 به دببانه ی به رامبه ر به نیستاو دواروژی مروفا یه تی بی ،

تھوه واته دان به وه دانانی که کومه له له خواره وه سهر تھکه وی
 بو سه ره وه ، لای وایه به دریزی چهرخ به ره و برانه وه تھروا .
 به لام تھ بی تھویش بزانری که وا کاتی بوژوازیه تی وه ک
 سیستیمی کی کومه لایه تی نابووری به ره و پیش تھچوو بی لی
 نه نانی و تنی پیشکه و تن به شی تھبو له بیبری بوژوای روژاوا .
 خاوه ن بیبری پیشکه و تخوازی فهرنسه یی لافارج مہ به سستی
 تھمه یه که تھ لی : د له سه رتای سده ی نوزده هه مدا که
 بوژوازیه ت هیشتا به شیوه یه کی سه رسام که ر له گه رمه ی
 سه رکه و تنی سیاسی و گه شه کردنی سامانی نابووریدا بوو ، بیبری
 پیشکه و تن و گه شه کردن باو بوو . فه یله سووف و میژوو نووس و
 ره وشت په ره ورو سیاسی و رومان نووس و شاعیره کان نووسین و
 ووتاره کانیان به نه خش و نیگاری پیشکه و تنی به رده وام
 تھرازانده وه . به لام له ناوه راستی سده ی نوزده هه موه ناچار
 بوون ورده ورده بکه ونه میانه ره وی له که ف و کوله بی
 سنوره که یاندا ، چونکه دهرکه و تنی چینی کریکار به سه ر
 شانوی سیاسته تھوه له به ریتانیا دا ، گومان و دوو دلی خسته دلی
 بوژوازیه تھوه که وا ناخو ده سه لاتی سیاسی یان هر پایه دار
 تھ بی یانه ؟ له وکاته وه پیشکه و تن به ش به حالی بوژوازیه ت
 دلگیزی یه کی جارانی تھما ،

(لافارج : بیستی نابووری ، پاریس ل 16 - 17)

تھمرویش بوژوازیه تھ هیرشیکی بی نامان تھ باته سه ر واتای
 پیشکه و تن و فه یله سووفه روژاوی یه کان هیرش تھ به نه سه ر
 بیروکی گه شه کردنی بو پیشه وه و هیرش تھ به نه سه ر مہ تطبیقی
 میژوو و توانای زانست هر له ریشه وه . له وانه شه بلین حه زیان
 تھ کرد تھ گه ر بی یان بکرایه فهرمانیکیان دهر کردایه واتای
 پیشکه و تن یان بی له ناو بیدایه و بحه سانایه وه وه ک چون
 نیکولای یه که می قه یسری پروسیا فهرمانیکی دهر کردبه
 به کارهینانی و شه ی پیشکه و تنی بی قه ده غه کرد ...!

گینز برگ تھ لی : نائیتستا هیچ قانونیکی پیشکه و تن
 نه دوزراوه تھوه . تھو دوو پاتی تھکاته وه که وا تھ بی له جیاتی
 پیشکه و تن بوتری گوربان ، چونکه گوربان واتھ بی له سه ره وه
 تھ بی بو خواره وه پان له خواره وه بو سه ره وه واتای جور
 ناگه یه نی و هیچ هه لسه نگاندنیک بی پیچ و په نای تیانی یه و هیچ
 پیودانیکی مہ وزووعی پیوه نیه د گینز برگ : هه لسه نگاندنه وه ی
 بیروکی پیشکه و تن . له نده ن ل 48) .

فه یله سووفه کانی به دببانی تھلین پیشکه و تن واتایه کی

زانستیانە ی نی یە و تەنھا هەلسەنگاندنیکی رهوشتانە ی روو داوه کانه و ئە و خودی یە تی یە ی پیوه یه که به هه موو ههلسهنگاندنه رهوشتی یه کانه وه هه یه . به لگه شیان بو ئە مه نه وه یه له مهیدانی کومه لایه تیدا وه نه بی تاقه یه ک سه نگو ته رازووی پیشکه وتن هه بی و له وانه یه نه وه ی له سووچیکه وه پیشکه وتن له سووچیکه که وه دوواکه وتن بی . زانای سوسپولوجی هاوچه رخی فه رهنسی ریمون ئارونیش ئە ئی : - « نه توانری سیستمه جیا جیاکانی حوکمرانی به چاره ی جیا جیای یه ک گیروگرفت دانرین . گواستنه وه یش له جوړه حوکمرانی یه که وه بو جوړه حوکمرانی یه کی تر وه نه بی گواستنه وه بی له خراپه یه که وه بو چاکه یه ک له خواره وه بو سه ره وه ، به لکو گواستنه وه یه له چاره یه که وه بو چاره یه کی تر ، هه رکامیان چاکه و خراپه ی خوی هه یه (ئارون 18 دهرز له کومه لگای پیشه سازیدا ، پاریس 1982 ل 86) . ئە م به لگه هیئانه وه ی ریمون ئارون له سه ر بناغه یه کی تاک په رستی خویی نیسبی دامه زراوه و نه توانری بکری به بیانوو بو هه رچی ، هه ر وه ک چون ئە شکرئ ناره زایی له هه رچی بی دهر بیری - ئارون سه نگو ته رازوویه کی تاییه تی خوی دانه وه بو پیشکه وتن .

ئوه تا ئە ئی پیشکه وتن « بلاو بوونه وه » ، یه بیروکه یه که نه توانری له رووی چه ندی یه تی وه ته عبیری ئی بدریته وه . بویه ئە و ئینکاری پیشکه وتن ناکا له زانین و له مهیدانی هیزه به ره م هیئەکان و تەنھا له مهیدانی ئابوویدا ئینکاری ئە کا . هه ر بویه ش ئە ئی وه نه بی پیشکه وتوترین ئابوویری له هه موو ئابوویری که باشتربی . هه ر وه ها ده قاو ده ق ئە ئی تا ئیستا ئیسه پات نه بوه که وا بارو دوخی کاری ئاده میزاد هه نگاو به هه نگاو له گه ل باشتربوونی هیئانه به ره مدا به ش به حالی هه ر تاکه که سیک باشتربوونی وه ک چون ئیسه پات نه بوه که وا دابه ش کردنی خیرو بیرو سامان به ناوخه لکا له گه ل زیاد بوونی سامانی کومه لایه تی یدا چاکتره له دابه ش نه کردنی . ئە م جیاوازی خستنه نیوان پیشکه وتن له مهیدانی زانستداو پیشکه وتن له مهیدانی کومه لایه تیدا دریزه ئە کیشی تاوای ئی دی لای یاسپه رز واتایه کی دوورتر نه گریته خوی . پاسپه رز ئیشاره ت ئە کا بو پیشکه وتن ته کنیکی و ئە ئی ئاله م مهیدانه دا ئە توانین بلین میژوو هه ر له سه رکه وتندایه « به لام به ش به حالی مروغایه تی ، له و رووه وه که مروغایه تی وه له رووی رهوشتی

ئاده میزاده وه له رووی به زه بی و زیره کی ئاده میزاده وه ، ئە وه پیش ناکه وی . پاسپه رز دریزه به م مهفهومه ئە دا تاهه موو شارستانه تی بگریته وه . ئە و به لگه بو ئە وه دینیته وه که وا ناتوانری پیشکه وتن دووباره بگریته وه ئە ئی گه ئی شارستانه تی به رز بوون شارستانه تی له خویان نزمتر به زاندوونی ، به لکو هه موو شتیکی مه زن ئە بی بکه وی ، . پاسپه رز دووباره ی ئە کاته وه که وا له یه ک دان و ژیرکه وتن دوونیشانه ی باون له میژوودا به لام راستی زانستانه نه وه یه واتای دینامیکی یه ت وه نه بی واتایه ک بی بو ته نها جوولان و گوربان . جیهان پتر له یه ک گورانی به سه ردادی .

گوربان له جیهانا له ئاستیکی بالادا روو ئە داو شان به شانی ئە وه گورانیکی ئا راسته کراویشه ، چونکه به رزه وه ندی ئاده میزادو شته ژبواری یه بایه خ بی دراوه کانی پالی پیوه ئە نین له ئاستی سیستمه کومه لایه تی یه کونه کان لابدا .

له فهلسه فه ی دیاله کتیکیشدا ئە وه دانی پیا نراوه که وا له چه ند قوناغیکی دیاری گه شه کردنی کومه لایه تیدا - ئە گه ر به یه ک پارچه سه یریان بکری واته بی دیارده ی گه رانه دوایی و ، به دریزایی میژووی هه موو کومه لگاکانی چه وساندنه وه ، به رابه ر هه ر پیشکه وتن ، گه رانه دوا یا هاشه کشه یه کی نیسبی بووه ، ماموستایانی سوشیالیزم ئە م واتایه یان به و قسه یه ی خویان دووباره کردوه ته وه که که ووتووایانه گه شه کردن و خوش گوزهرانی هه ر کومه لیک له سه ر حیسابی کولولوی سه رکوتاندنه وه ی کومه لیکه تر بووه . به لام دیارده له وله بی یه کان و ورده هاشه کشه له گه شه کردنی میژوویدا ئە وه دورناخاته وه که پیشکه وتن کومه لایه تی یش هه بی وه ک ریبازیکی گشتی میژوو . هه موو ئە و سیستمه میژوویی یانه ی به دوا ی یه کدا هاتوون هیچ کامیان له وه زیاتر نین که قوناغیکی گواستنه وه ن له ره وئی دوا جاری گه شه کردنی کومه له ی ئاده میزاددا له خواره وه بو سه ره وه ، (هه لیزارده ی دانروه کان ، به رگی 2 ، ل 362)

تیوویری خولی میژوویی :

فهلسه فه ی به دبینی له میژوودا به جوړیکی که ش جگه له جوړی به ئاشکرا دانه دواوه ی واتای پیشکه وتن - خوی دهرده بیری . تیوویری « خولی میژوویی یش ، دهرپرینیکی که ی فهلسه فه ی دانه دواوه ی پیشکه وتن ، چ به دان نه نان به پیشکه وتن دا یان به دان نه نان به بوونیدا یان به دان نه نان به به رده وامییدا .

بیروکی دووباره بوونه وهی «خوله میژوویی په کان» به لای نه ودا نه روکا که وا مروفایه تی پاش تیبه ر بوونی به چند قوناغیکدا نه گریته وه بوواوه قا سر له نوی نه و قوناغانه ی بیشتر پیااندا چه دووباره یان بکاته وه . نه م بیروکی په له جوړه بیرکردنه وه په که وه هل قولاره که نه ویش مل که چی هندی بریاری بی سرروینی میتولویایی په ، له گه ل نه وهدا که تیووری خولی میژوویی خوی له بنه رهدا هندی بیری نه قل کرتوی تیابوه له گه ل سره تای په پیدابوونیدا گونجاوه . بوئمونه فلسفه ی میژوو لای (فیکو) له دوانیوهی سده ی هه فده هم و نیوهی په کمی سده ی هه ژده همدا بیری نازانستی یانه ی دووباره بوونه وهی خوله میژوویی په کان و بوچوونی زانستی یانه ی (نه و قانونانته ی میژوو به ریوه نه بن قانونی موزوعین) ی نه به ست به په که وه به لام بانگ راهیلان بو نه م جوړه تیووری یانه له سده ی بیسته مدا به ته وای شتیکی جیاوازه چونکه گه شه کردنی زانستی زورو تاقی کردنه وهی میژوویی ناده میزاد به ته وای بیروکی دووباره بوونه وهی خوله میژوویی په کان نه دهنه دواوه . مه به ست له م تیوورییه دووباره کردنه وهی قوناغه کومه لایه تیه کان و بی به ش کردنی ناده میزاده له باوهر به توانای بوونی دواروژیکی چاکتر .

(شه په نجه له ر) که په کیکه له وانه ی ری یان بو نایدیولولژی نازی خوش کرد له بددهروه بووترین لایه نگیری تیووری خولی میژوویی و به که فو کول ترینیانه . نه مه لای وایه شارستانه تی په جیا جیاکانی مروفایه تی له وانه په هیچ شتیکی هاویه شیان له نیواندا نه بی وهر په که به شیوه په کی سر به خو له وانی که یان گه شه نه کات و هیچ شارستانه تی په ک نیه شارستانه تی په کی تر ده وله مند بکات و ری شارستانه تی په کان هرگیز ناگاته وه به په ک .

شه په نجه له ر له ه موو نه ماندا له گه ل توینی په ک نه گریته وه ، له گه ل نه وهدا که لیکدانه وهی سیاسی و کومه لایه تی گبروگرفته میژوویی په کان لای توینی و شه په نجه له ر لیک جیا په .

شه په نجه له ر لای وایه هیچ شارستانه تی په ک بی مارجی میژوویی شارستانه تی په کی تر دانامه زری . نه و به م جوړه واتای گه شه کردنی به ره و پیشه وهی میژوویی ناده میزاد نه داته دواوه .

نه و بی پیچ و په نا نه تی : « من له جیاتی شیوه ی په ک چه شنه ی میژوو وه ک هیلیکی راست ، نابینه په کی شارستانه تی په به میزه کان دیته به رچاوم هر په که یان بیروکی تاییه تی و ناره زوی تاییه تی و ژیانی تاییه تی و چونی و هست و مهرگی تاییه تی خوی هه په .

هر شارستانه تی په ک به ره پرسی تاییه تی خوی و ده برینی تاییه تی خوی هه په که په پیدای نه بی و بی نه گاو جاریکی که دووباره نابینه وه . من له میژوویی جیهاندا شیوه ی په پیدابوون و گورانیکی هه همیشه یی نه بینم . به لام میژوو نوی ره سه نکار وه ک قه یاتانه کریمیک بوی نه روانی که بی ماندوو بوون ماوه نه خاته سرماوه .

« رووخانی روژاوا ، ل 27-28 » .

باوهر نه کردن به په یوهندی نال و گورکراو په کتری ده وله مند کردنی شارستانه تی و کولتوره جیاکان هرگیز له گه ل راستی په موزوعی په کان ناکه ویته په ک . فلسفه و هونه رو نایینه کونه کانی چین و هیند - بوئمونه - به په کی له سرچاوه نایدیولوی په کانی شارستانه تی گریکی کون نه درینه قه له م . وه ک چون شارستانه تی رومانیش به ه موو سیما تاییه تی په کانی وه که لی له به ها گیانی په کانی یونانه یه کانی به میرات بوماوه ته وه . نایینی مه سیحی خویشی په یوهندی زوری پیکه اتنی به جیهانی گریکی و رومانی په کان و به نایینی جووله که و میتولویکی فارسی و شارستانه تی کونی میسر وه هه په . له روی میژوویی یشه وه نیسپات بوه که وا د له هر لایه ک په یوهندی په ک له نیوان گه لانی جیا جیادا بو بی ، و نه بی ته نها نال و گوری که ل و په ل بکن ، به لکو نال و گوری بیریش نه کن . نیمه له گه شه کردنی میژوه وه نه زانین که وا دامه زرانندی شیوه په ک له شیوه کانی هینانه به ره م له نه وروپا و ناسیا و نه مریکا و نه فریقادا نه بوو به هو ی نه و جوړه بیرو باوهر و دام و ده زگا سیاسی و کومه لایه تی یانه یش له هر کامیاندا به رها نه بوو ، هر وا دیارده ی چوون په کی له مهیدانی ره وشت و هونه رو نه دبد او له ه موو قه واره ی ژیانی کومه لایه تیدا له ه موو کیشوره کانا په پیدائ کرد . نیمه له پوانگه ی میژوویی هاوچه رخه وه نه توانین سرنجی نه وه بدمین که وا سرکه وتنی سیسبته می سرمایه داری له ژاپونیا که لی دیارده ی مایه یی و گیانی وای دروست کرد وه ک نه وانه ی سرکه وتنی نه م

سیستیمه بیشتر له نه وروپادا دروستی کردن . که واته راست نه و په میژوو نافه وتی و هیچ شاره زایی په کی عه قلی وچه ی ناده میزاد با نایبا .

تیووری چاره نووس و به دبینی

فلسه ی به دبینی روپه کی که شی له میژوو وله سه ره نجامی ناده میزادا هه په نه ویش نه و روپه که فلسه فه ی چاره نووس نه یگه یینی . له واته په فلسه فه ی چاره نووس په کی بی له کوئترین تیووری په فلسه فه ی په کان به هوی سروشتی پیوه ندی به تینه وه به میتولوزیای کونه وه ، به تاییه تی میتولوزیای یونانی . له نه فسانه ی یونانیدا هاتوه که وا (مورای) خوی چاره نووس تالی ژبانی ناده میزادی رست و پاشان فرپی دایه بیابانی کاکی به کاکی (لابرنث) و پاشان پچر پچری کرد . بنه مای بیرکردنه وه ی فه یله سووفانه که له سه ره نه جی چاره نووسی یانه دامه زبانی ، زوری له م نه فسانه یه ، چونکه نه ویش - هر لای وایه که وا هرچی روپدای میژوویی به - له شه رو شورش و به لار چاره نووسی خه لک - هه مو له پیشه وه له لایه ن هیزکی دهره کی په وه بریاردراوه ، میژوو کرداریکی سه ره تایی بی مه عنایه ، قانونی بی په حمانه ی چاره نووس پالی پیوه نه نی . زانای سوسپولوژی فهره نسا گوشتاف لوپونیش نه م بوچوونه ی هه په وای لیک نه داته وه که ره نه جی ناده میزاد هه مووی به یاده . ناده میزاد له ژیر حوکمی هه ندی هیزی دهره کی وه ک قانونی ناچاری و ناووه او کارتتی کردنی رابورددو دایه که پیشینان بی یان نه وت چاره نووس . نیمه له تواناماندا هه په جنیو به چاره نووس بده یین ، به لام له تواناماندا نی په خومانی لی دهر بازکه یین .

تیووری چاره نووس له باره ی میژوو وه لای وایه نه شه خسیه تی میژوویی و نه کومه لانی راهه ریو ناتوانن کار بکه نه ره وتی بریاردراوی میژوو . بیری ناده میزاد و سازمانه - نینسانی به کانیش ناتوانن شتی له وه زیاتر بکن که خویان له گه ل کاری چاره نووسانه ی میژوو هاوناواز بکن ، چونکه ناتوانن کاری تیدا بکن . هرچی له میژوو رابورددوه نه بوو هر به وچوره بوایه ! هرچیش له ژبانی کومه لایه تیدا روونه دا ، به و چوره روونه دا که له چاره نووسی نووسراوه . نامانجی فلسه فه ی چاره نووس نه وه په ناده میزاد ناچار بکا بو گونجان له گه ل نه و خراپه یه ی به شیکه له چیه تی (ماهیه) و ژبانی

ناده میزاد جوئی ناپیته وه و مادام هرچی دهردی ناده میزاد هه په هه مو دهردی سروشت کردن و ناتوانی خوی لی یان دهر باز بکات .

سه یر نه وه په فلسه فه ی کومه لایه تی خویی که دان به هیچ چوره ری کوپیکی په کدانانی له گه شه کردنی ناده میزاد او هوشیاری ناده میزاد و ویستی ناده میزاد وای لیک نه داته وه که وا قه واره یه کی نازاده له دروست کردنی پروسیسی میژوو او له گه ل فلسه فه ی چاره نووسی دژی خویدا له وه دایه ک نه گریته وه وه که هرچی نازادیی کاری ناده میزاد و - مه به ست داریی کاری ناده میزاد - هه مووی هه ل نه وه شینیتته وه . هر دوولا له وه دا هاوده نکن که ناقلانن یی میژوو و پیشکه وتنی کومه لایه تی نه داته دو او وه له به ره ره کانی کردنی واتا مه وزووعی و شورشگری په کانی میژوو دایه ک نه گرنه وه .

به پیچه وانای فلسه فه ی چاره نووس و تیووری له خورایی په وه ، فلسه فه ی زانستی لای وایه که وا تیگه یشتنی پیووستی میژوویی کاریکی که وه هری به بو به دهره لای کردنی سنووری نازادیی نینسان و پال پیوه نانی پروسیسی دهری بیری پیشکه وتن - خوازو چالاکی مه به ست داری ناده میزاد له بینا کردنه وه ی ژبانی ناده میزاد و پیوه ندی کومه لایه تی له و ژباندا . فلسه فه ی زانستی یانه له میژوو دهره گیز دهری هوشیاری و ویستی ناده میزاد له گه شه کردنی کومه لایه تی دا نینکار ناکاوه که م بایه خی ناداته قه ل م ، به لکونه وه ی کردوه به نه رکی سه رشانی خوی له پیوه ندی راسته قینه ی نیوان هویه مه وزووعی و زاتی په کان بکات له کومه ل و له میژوو او له ناستی پرا کتیکیشدا (فیربونی هونه ری دیاری کردنی نه و مه رجانه ی کردنی به نامانجی خوی که سه ره که وتنی چالاکی هوشیارانه و نامانج داری خه لک و چین و ریخراوه کانی تیا بیته دی ،

فلسه فه ی زانستی یانه به هیچ کلوجی مه دیدانی به دبینی نادا له ته قه لای خویدا بو پیشخستی زانستی یانه . نه و له ناستی کومه لایه تیشدا بتوهری وایه که وا پیشکه وتنی زانستی و چهرخی به کارهینانی نه نوم و چهرخی کومپیوته ر مروی نامیر (الانسان الای) مه ترسی یان بوسیستیمی سه رمایه داری هه په نه ک بو مروفایه تی . مه ترسی یان بو هیزه کومه لایه تی په روخواوه کان هه په ، نه ک بو هیزه کومه لایه تی به به ره و پیش چوه کان و مه ترسی ناخه نه به ر دواروژی ناده میزاد .